

En etnoracialt lukket institution med et Janusansigt: En sociologisk specifikation af ghettoen

Loïc Wacquant

”Den videnskabelige tanke må forme sig selv ved kontinuerligt at omforme sig selv” (Gaston Bachelard, *Psychanalyse d l’esprit scientifique*, 1938).

Det er et paradoks, at alt imens socialvidenskaberne ekstensivt har gjort brug af ”ghetto” som en *beskrivende term*, så har de undladt at formulere et robust *analytisk begreb* om selvsamme. I historiografien over den jødiske diaspora i det tidlige Europa og under Nazismen, i sociologien om de sorte amerikaneres erfaringer i det tyvende århundredes metropol, og i antropologien om etniske udstødte i det østlige Asien og i Afrika – som er dens tre traditionelle anvendelsesområder – denoterer termen *ghetto* i varierende grad et afgrænset bydistrikt, et net af gruppespecifikke institutioner, og en kulturel og kognitiv konstellation (værdier, tænkemåder eller mentaliteter), der indebærer den sociomoralske isolering af en stigmatiseret kategori så vel som den systematiske afskæring af dens medlemmers livsrum og livschancer. Men ingen af disse forskningsgrene har gjort sig den ulejlighed at specificere, hvad det er, der udgør og skaber en ghetto *qua* social form, hvilke af dets egenskaber, der er konstituerende og hvilke, der er afledte, eftersom de ved hver epoke har taget de *hverdagsbegreber*, der var bevaret i det undersøgte samfund, for givet og i brug.

Dette forklarer at begrebet, der fremstår selvindlysende, ikke figurerer i de fleste socialvidenskabelige opslagsværker.¹ Det er også derfor, at sociologer – selv

efter at have brugt ordet i årtier – forbliver vage, inkonsistente og modsætningsfyldte, når det angår begrebets betydning, omfanget af dets empiriske relevans og teoretiske vigtighed. Det nylige ”Symposium on the Ghetto”, der blev organiseret af *City & Community* i kølvandet på Mario Smalls kritik af de centrale teser i min bog *Byens udstødte* dokumenterer alt rigeligt den myriade af observationsbaserede anomalier og analytiske problemer, som affødes af socialvidenskabens ureflekterede afledning af hverdagsmæssige konstruktioner (Haynes & Hutchinson 2008). Disse problemer er ikke løst, men fordoblede når det sammensatte amerikanske billedsprog om den (sorte) ghetto (efter dens kollaps) transporteres til Vesteuropa og Latinamerika, og de bliver tredoblede, når forskere forsøger sig med tværnationale sammenligninger af mønstrene i den urbane marginalitet og/eller den etnoraciale ulighed, som er baseret på den nationale *common sense* i deres hjemland, hvad angår betydningen af ”ghettoen”.² Denne debat demonstrerer levende, at ghettoen ikke så meget er et *omstridt begreb* à la Gallie (1956), som det er et *forvirret begreb*, der kommer til kort både hvad angår analytisk bestemmelse, sammenhæng og sparsommelighed, der som minimum må afkræves et videnskabeligt begreb.

Dette kapitel afklarer denne forvirring ved at konstruere et stringent sociologisk begreb om ghettoen som en spatialt baseret gennemførsel af etnoracial lukning. Efter jeg har belyst begrebets glidninger og semantiske ustabilitet i amerikansk kultur og forskning, destillerer jeg de strukturelle og funktionelle ligheder, der præsenterer

1 Bemærkelsesværdigt nok findes der intet *ghetto*-opslag i det 19 bind store udgave af *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, der blev udgivet i USA netop som landet blev rystet i sin grundvold af en bølge af ghettotoptøjer (Sills & Merton 1968). Selv specialiserede opslagsbøger inden for studier af race og etnicitet tildeler kun sparsom plads: Definitioner er typisk korte og begrænsede til bemærkninger om etnisk segregation og til beskrivende betegnelser af bestemte ghettoer

(hørende til de jødiske og sorte diaspora).

2 Et udvidet argument til fordel for det epistemologiske brud som den eneste levedygtige løsning på ”demarkationsproblemet” i den komparative sociologi om urban marginalisering findes i Wacquant (2008a: 7-12, 135-162, 233-245, 272-276).

teres af den jødiske ghetto i den europæiske renæssance, den sorte amerikanske ghetto i *Fordismens* USA, og Burakuminernes afgrænsede distrikter i Japan i tiden efter Tokugawa [efter 1867]. Imod de trindelte begrebsliggørelser, der er baserede på rater (af etnisk forskellighed, rumlig koncentration, fattigdom, osv.), og som viser sig promiskuøse og tilbøjelige til metaforisk forblødning, udvikler jeg et gennemgribende relationelt begreb om ghettoen som en socio-spatial institution, der sigter mod at isolere og udnytte en vanæret kategori. Så meget for at sige, at ghettoen ikke er resultatet af økologiske dynamikker, men af den runlige indskrivning af en materiel og symbolsk *magtasymmetri*, som det afsløres af den tilbagevendende rolle som den kollektive vold spiller i etableringen såvel som i udfordringen af etnoracial indespærring. Dernæst dekrypterer jeg forbindelserne mellem ghettoisering, segregation og fattigdom, og jeg artikulerer en idealtypisk modstilling mellem ghetto og etnisk klynge [cluster] med hvilken der kan udføres afmålte sammenligninger af den skæbne, som venter forskellige stigmatiserede befolkninger og steder i forskellige byer, samfund og epoker. Dette peger på ghettoens rolle som organisatorisk skjold og kulturel smeltedigel i forhold til produktionen af en forenet men plettet identitet, der fremmer modstand og til sidst opstand mod afsondretheden. Jeg konkluderer med at foreslå, at ghettoens analogi ikke er forsømte områder (hvormed etnoracial afsondring forveksles med uvedkommende forhold som klasse, deprivation og afvig). Ghettoen betragtes bedst som analog med andre anordninger for den påtvungne indespærring af plettede kategorier, som fængslet, reservatet og lejren.

Et *fuzzy* og stadigt skiftende begreb

En kort gengivelse af "ghettoens" mærkelige karriere i det amerikanske samfund og i socialvidenskaberne, som både kvantitativt og tematisk har domineret undersøgelserne af emnet, er nok til at illustrere dets semantiske ustabilitet og dets afhængighed af byplanlæggernes luner og bekymringer. I løbet af dets sidste århundrede har rækkevidden og indholdet i termen successivt ekspanderet og skrumpet sig sammen i takt med måden, de politiske og intellektuelle eliter har betragtet den omstridte neksus af etnicitet og fattigdom i byen (Ward 1989).

Til at starte med, i det nittende århundredes afslut-

tende årtier, betegnede "ghettoen" europæiske jøders boligmæssige koncentrationer i havnebyerne ved Atlanterhavet og de blev klart adskilt fra "slumkvarterne" som ødelagte boligbyggerier og sociale patologier (Lubove 1963). Begrebet udvidedes i løbet af den progressive æra [1890'erne – 1920'erne] så det indbefattede alle distrikter i den indre by, hvori eksotiske nyankomne samledes – nemlig immigranter fra de lavere klasser fra de sydøstlige regioner af Europa og afroamerikanere, der flygtede fra Jim Crow-regimets race-mæssige terrorisme i Amerikas sydstater. Som udtryk for overklassebekymringer om, hvorvidt disse grupper kunne eller skulle assimileres ind i landets fremherskende angelsaksiske mønster, refererede begrebet til mødet mellem det etniske nabolag og slummen, hvor segregation blev betragtet som en kombination af fysisk forfald og overbefolkning, der forværede urbane sygdomme som kriminalitet, nedbrudte familier og forarmelse og modarbejdede deltagelse i det nationale liv. Denne forestilling fik videnskabelig autoritet af det økologiske paradigme, der blev fremsat af den spirende Chicago School of Urban Sociology. I sin klassiske bog, *The Ghetto*, ligestiller Louis Wirth (1928: 6) den jødiske ghetto i middelalderens Europa med "vores storbyers *Little Sicilies*, *Little Polands*, *Chinatowns*, og *Black Belts*" med "de moralsk fordærvede områder", hvor afvigende typer som vagabonder, bohemer og prostituerede boede. Alle disse blev kaldt "naturlige områder", der var født af de forskellige gruppers universelle begær efter at "bevare deres særlige kulturelle former" og hver enkelte udfyldte en specialiseret "funktion" i den bredere urbane organisme.³ Dette er, hvad man kan kalde for *Wirths fejl*: En sammenblanding af de socio-spatiale afsondringsmekanismer, der hjemsøger afroamerikanere og europæiske immigranter ved at ligestille to urbane former med antinomiske arkitekturer og effekter, ghettoen og den etniske klynge. Denne grundlæggende fejl gjorde det muligt for det økologiske paradigme at trives, endda selv om urbaniseringen af afroamerikanere åbenlyst modsagde dets centrale udsagn (Wacquant 1998). Dette paradigme skulle cyklisk gentages i årtier og vedholdende tilslø-

3 En brugbar analytisk survey af Chicagoskolens arbejder på denne front er Hannerz (1969); en bidende kritik af Parks, Burgess' og Wirths biotiske naturalisme findes i Logan & Molotch (1987: kap. 1).

re ghettoiseringens specificitet som en særlig form for indespærring.

Efter Anden Verdenskrig sammentrækkes begrebet hurtigt under pres fra borgerrettighedsbevægelsen og betegnede hovedsageligt kompakte og overbelastede enklaver i hvilke afroamerikanere med magt blev forvist til, efterhånden som de migrerede til Nordstatsbyernes industrielle centre. Væksten af en "Sort Metropol i den hvide bys livmoder" i hvilken "Negere" udviklede distinkte og parallelle institutioner for at kompensere for og beskytte sig selv mod de hvides ubøjeelige eksklusion (Drake & Cayton 1945/1993) blev skarpt kontrasteret til den smidige bolig-mæssige spredning af euroamerikanere af udenlandsk oprindelse. Og den indfattede politiske mobilisering af sorte mod fortsat kaste-baseret underkastelse gjorde deres afgrænsede territorium til et centralt sted og indsats i de sociopolitiske kampe i byen så vel som til et afsæt for kollektiv kamp mod de hvides styre. Kenneth Clark (1965: 11), der skrev på højdepunktet af 1960'ernes sorte opstandelser, placerede dette mellem etnoraciale underkastelsesforhold i epicentret af sin dissektion af den *Mørke Ghetto* og dens problemer: "Til ghettobegrebet har Amerika bidraget med personers begrænsning til særlige områder og deres valgfrihed baseret på disse personers hudfarve. Den mørke ghettos usynlige mure er rejst af det hvide samfund, af dem som har magt". Denne diagnose blev bekræftet af Kerner Kommissionen (1968/1989: 2), som var en tværpolitisk *task force* nedsat af Præsident Johnson og hvis officielle rapport om de "civile uordenligheder", som rystede den amerikanske storby, på en berømmet måde advarede om, at Amerika, på grund af de hvides racemæssige uforsonlighed, "bevægede sig mod to samfund, et sort, et hvidt – adskilte og ulige".⁴

4 Denne formular var tænkt som et omvendt ekko af Højesteretsbeslutningen *Plessy vs. Ferguson* (1896), som proklamerede, at racemæssig segregering er kongruent med landets forfatning, leverede de dobbelte institutionelle spor, som således blev døbt "separat men lige" (hvilket de aldrig var, hvilket er overraskende eftersom den samme domstol omhyggeligt undlod at specificere nogle lighedskriterier eller midler til at udføre dette). Denne dom udgjorde den juridiske grund for etableringen af seks årtiers lovlig segregering i USA indtil 1954-beslutningen *Brown vs. Board of Education* fandt, at racebaseret adskillelse i sig selv implicerer en ulighed, der gør vold på konstitutionelle principper. Den dom peger på statens afgørende rolle, når det kommer til (om)dannelsen af den sorte ghet-

Men i de to efterfølgende årtier kollapsede den mørke ghetto og overgik til at være et goldt territorium af frygt og opløsning, på grund af afindustrialisering og statslige politikker, kendetegnede ved velfærdsreduktioner og bymæssige nedskæringer. Efterhånden som den racemæssige dominans voksede sig mere diffus og blev afbøjet af klasse som prisme, blev kategorien omplaceret af den duet, der formes af den geografiske eufemisme om "indre by" og neologismen om "underklassen", defineret som det substratum af ghettobeboere, der plages af omfattende arbejdsløshed, social isolation og antisocial adfærd (Wilson 1987). I 1990'erne kulminerede neutraliseringen af "ghettoen" i den policy-orienterede forskning gennem en egentlig udrensning af de anstødelige udtryk om race og magt og redefinerede ordet som enhver kanal for ekstrem fattigdom ("som indeholder over 40 % af beboere, der levede under den føderale fattigdomsgrænse") uanset den befolkningsmæssige og institutionelle sammensætning, hvilket faktisk opløste begrebet tilbage til slummen og rehabiliterede det tidlige tyvende århundredes folkebegreb (Jargowsky 1997).⁵ Denne paradoksale "afacialisering" af et begreb, der oprindeligt blev skabt til, og indtil da var iværksat for, at indfange etnoraciale skillelinjer i byen, var et resultat af kombinationen af den historiske forkrøbling af den industrielle tidsalders mørke ghetto og den korrelative politiske censurering af policy-orienteret forskning i kølvandet på borgerrettighedsbevægelsen. Denne ekstrahering af ghettoen (Wacquant 2002) blev herefter ført et skridt videre af de ubesindige forslag om at forlade begrebet, i stedet for at afklare det, på grundlag af, at det ikke kan indfange de "fattige sorte kvarterers" kompleksitet, heterogenitet og flydeevne i USA (Small 2009) – som om ghettoise-

to og af etnoracial dominans mere generelt.

5 På samme tid havde den afacialiserede begrebsliggørelse af ghettoen (som et kvarter med udbredt armod) helt og holdent fokus på det afroamerikanske (sub)proletariat ved at optage den bureaukratiske kategorisering af optællingsprincippet som 40 % under fattigdomsgrænsen som sit operationelle grænsepunkt, hvilket tilfældigvis sikrede dets *empiriske overlap* med resterne af det historiske *Black Belt*. Denne begrebsmæssige bevægelse validerer – på samme måde som kategorien "underklasse" et årti senere – de særlige bekymringer, som statseliterne har omkring håndteringen af sort marginalisering i den indre by samtidig med, at sidstnævntes rødder i etnoraciale dominansforhold og regressive statspolitikker udelades.

ring var et fladt og statisk synonym for forarmelse, som kun fandt sted i USA og ikke kunne omfatte eller være del af en flydende og differentieret urban formation.

I mellemtiden blev termen udvidet til studiet af distinktive socio-kulturelle mønstre, som blev udviklet af homoseksuelle i de udviklede samfunds byer "som svar på både stigma og bøssefrigørelse" efter Stonewall-optøjerne (Levine 1979: 31). Den har også fået en spektakulær genkomst på tværs af Vesteuropa i ophedede intellektuelle og politiske debatter om sammenhængene mellem postkolonial indvandring, post-industriell økonomisk omstrukturering og stedlig fordobling i takt med, at frygten for "Amerikanisering" af storbyerne fejede hen over kontinentet (Musterd, Murie & Kesteloot 2006; Schierup, Hansen & Castles 2006). At europæiske socialforskere påberåbte sig "ghettoen" for at betone den stigende styrke og specificitet af etno- raciale opdelinger i deres lande, på samme tid som deres amerikanske kollegaer havde travlt med at udrydde race fra selvsamme begreb er en ironi, der blot ser ud til yderligere at forplumre dets betydning. Alligevel kan man af denne forskelligartede litteratur udtrække fælles tråde og tilbagevendende egenskaber for at *konstruere et relationelt begreb* om ghettoen som et *instrument for lukning og kontrol*, som opklarer det mest af den forvirring, som omkranser det, og gøre det til et kraftfuldt værktøj for den sociale analyse af etnoracial dominans og urban ulighed. For at gøre dette, er det tilstrækkeligt at vende tilbage til den historiske fremkomst af ordet og det fænomen, som det betegnede i Renæssancetidens Venedig.

En etnisk luknings- og kontrolinstitution med et Janusansigt

Formet som en afledning af det italienske ord *giudecca*, *borghetto* eller *gietto* (eller fra det tyske ord *gitter* eller talmud-hebraisk *get* – etymologien er omdiskuteret) henviste ordet *ghetto* oprindeligt til den tvungne hendsending af jøder til særlige distrikter af byens politiske og religiøse autoriteter. I middelalderens Europa blev jøder almindeligvis anvist kvarterer, hvori de boede, administrerede deres egne affærer og fulgte deres sæder og vaner. Sådanne kvarterer blev tildelt eller solgt som et privilegium for at tiltrække dem ind til byerne og fyrstendømmerne, for hvilke de udfyldte nøgleroller som pengeudlånere, skatteinddragere eller langdistance

handelsmænd. Men mellem det trettende og sekstende århundrede, i kølvandet på de omvæltninger, som kors-togene forårsagede, blev velviljen langsomt forvandlet til tvang (Stow 1992). I 1516 beordrede senatet i Venedig alle jøder drevet sammen og anbragt i *Ghetto Nuovo*, et forladt støberi, der lå på en isoleret ø og som var omsluttet af to høje mure, hvis ydre vinduer og døre var forsegledede, alt imens vægtere stod vagt på øens to broer og med båd patruljerede de tilstødende kanaler (Curiel & Cooperman 1990). Det var nu tilladt jøderne, at komme ud om dagen for at udføre deres erhverv, men de skulle være iført et bestemt antræk, der gjorde dem umiddelbart genkendelige, og under trusler om alvorlig straf skulle de vende tilbage til byen bag murene inden solnedgang. Disse foranstaltninger var designede som et alternativ til udvisning for at gøre det muligt for bystaten at høste de økonomiske fordele, som jødernes tilstedeværelse medførte (herunder renter, særlige skatter og påtvungne afgifter), alt imens de beskyttede byens kristne beboere fra den kontaminerende kontakt med kroppe, der blev opfattede som urene og farligt sensuelle, som bærere af syfilis og vektorer for kætteri, i tillæg til at bære den plet som kom med at lave penge på ågervirksomhed, hvilket den katolske kirke satte lig med prostitution (Sennett 1994: 224).

Som denne venetianske model spredtes i byer over hele Europa og rundt om den mediterranske kant (Johnson 1987: 235-245),⁶ førte territorial fiksering og afsondring til overbefolkning, forværring af boligerne og fattigdom, så vel som oversygelighed og overdødelighed på den ene side, og til institutionel opblomstring og kulturel konsolidering på den anden side, eftersom jøderne i byerne responderede på de mange borgerretslige og beskæftigelsesmæssige restriktioner med en sammenknytning af tætte net af gruppespecifikke organisationer, der tjente som instrumenter for kollektiv undsætning og solidaritet, lige fra markeds- og forretningsvirksomheder til velgørenheds- og gensidige forsikringsforeninger, til religiøse og uddannelsesmæssige steder. Europas største ghetto i det attende århundrede, Prags *Judenstadt*, havde endda sit eget rådhus,

6 En funktionel variant opkom med Roms ghetto, som var grundlagt i 1555 på Tiberens breder og afskaffet i 1870. Den foregav at fostre jødernes religiøse konvertering og kulturelle opløsning, men endte med at have de modsatte effekter og den spredte sig ikke geografisk (Stow 2001).

Rathaus, som emblem på dens indbyggers relative autonomi fællesskabsstyrke, og dens synagoger var betroet ikke bare med spirituelle vejledningsopgaver, men også med det administrative og retslige opsyn med dens befolkning. Det sociale liv i den jødiske ghetto var indadvendt og afgrænset ”af overorganisering” (Wirth 1928), således at det både forstærkede integration inde fra og isolation udefra.

I dette konstituerende øjeblik kan man opdage fire af ghettos konstituerende elementer, nemlig (i) *stigma*, (ii) *tvang*, (iii) *spatial indespærring*, og (iv) *institutionel parallelisme*. Ghettoen er et socialt organiseret redskab, der bruger rum til at forene to modsatte funktioner: (1) til at maksimere de materielle profitter der uddrages af en kategori, der er besmittede og besmittende, og (2) til at minimere den intime kontakt med dens medlemmer for at afværge truslen fra den symbolske ætsning og afsmitning, de forestilles at bære. Hvis ikke den befolkningsgruppe, som er ghettos målgruppe, tjente en væsentlig økonomisk funktion, kunne den være holdt ude af byen eller udstødt fra den – som jøderne var blevet periodisk gennem middelalderen. Hvis ikke den samme gruppe var uopretteligt skæmmet, kunne den ganske enkelt bare blive udnyttet og tilladt at blande sig med resten af befolkningen i byen i overensstemmelse med dens position i arbejdsdelingen. Det er den konfliktfyldte kombination af økonomisk værdi og symbolsk fare, der gjorde håndteringen af jøderne problematisk og som ansporede opfindelsen af ghettoen.

De samme fire byggesten og det samme dobbelte rationale om økonomisk udvinding og social forvisning styrede genesen, strukturen og funktionsmåden af den afroamerikanske ghetto i Ford-æraens metropol i løbet af det halve århundrede efter Første Verdenskrig. Sorte blev aktivt rekrutteret til de nordlige byer i USA med Første Verdenskrigs udbrud, fordi deres ufaglærte arbejdskraft var uundværlige for de industrier, der formede rygraden i den fabriksbaserede økonomi, der blev fodret af den blomstrende militære produktion, men som manglede hænder på grund af pausen i den europæiske migration (Marks 1989). Alligevel var det ikke et spørgsmål, at de skulle blande sig og omgås med de hvide, som anså dem som afskyelige per natur, ringere per fødsel og uden etnisk ære på grund af pletten

fra deres slavebaggrund.⁷ Efterhånden som sorte i millioner flyttede til fra Syden, steg de hvides fjendtlighed og diskriminations- og segregationsmønstre, der hidtil havde været uformelle og inkonsistente forhærdedes i boliger, skoler og offentlige indkvarteringer og blev udvidet til økonomien og politikken (Spear 1968; Osofsky 1971). Afroamerikanere blev med magt kanaliserede ind i afgrænsede distrikter, der hurtigt blev homogent sorte, som de ekspanderede og konsolideredes. De havde intet andet valg end at søge tilflugt inden for det Sorte Bæltets afgrænsede perimeter og at bestrebe sig på at udvikle det til et adskilt institutionsnetværk for at skaffe de mest basale nødvendigheder i de udstødte samfund/fællesskab. Således opstod den dupliserede by, der var forankret i sorte kirker og aviser, sorte *block clubs* og hytter, sorte skoler og forretninger, og sorte politiske og borgerretslige foreninger, og som var indlejrede i kernen af den hvide by og alligevel forseglet fra den af et uigennemtrængeligt og uoverkommeligt hegn af vaner, retslige overtalelser, økonomisk diskrimination (udøvet af ejendomsmæglere, bankerne og staten) og vold, som den manifesteredes i de overfald, brandbombninger og opstandelser, der kontrollerede dem som vovede at strejfe over farvelinjen.

Det er denne påtvungne institutionelle parallelisme baseret på omsluttende og ubøjelig spatial afsondring – ikke ekstrem fattigdom, ødelagte boliger, kulturelle forskelle eller ren bolig-mæssig adskillelse – som har adskilt afroamerikanere fra enhver anden gruppe i den amerikanske historie, som det er bemærket af førende forskere i de sortes urbane erfaringer, fra W.E.B. Du Bois og E. Franklin Frazer til Drake og Cayton, til Kenneth Clark og Oliver Cox (Wacquant 1998). Den karakteriserer også burakuminernes livsbane i den japanske by efter afslutningen på Tokugawa-æraen (Hane 1982). Burakuminerne, som nedstammede direkte fra *eta* og *hinin*, to kategorier der var udelukket fra det feudale

7 Den følgende afhandling om ”negerens karakter”, som blev udgivet i regi af *Hyde Park Property Owner’s Association* (citeret i Spear 1968: 220) indfanger tonen i de hvide Chicago-beboeres syn på afroamerikanerne i slutningen af Den Store Krig: ”Der er intet i negerens personlighed, hverken fysisk eller mentalt, der skulle tilskynde nogen til at byde ham velkommen som nabo. De bedste af dem er uhygiejniske... Ikke andet end ruin følger deres spor. De er stolte som påfugle, men de besidder intet af påfuglens skønhed... Niggere er uønskværdige naboer og fuldstændigt uansvarlige og onde”.

Japans firedelte boligorden (som var sammensat af krigere, bønder, kunstnere og købmænd), var urørlige i Buddhisternes og Shintoisternes øjne.⁸ Som et resultat heraf var de i århundreder udsat for voldsomme fordomme, diskrimination, segregation og vold, der holdt dem afsondrede i socialt og fysisk rum. Ved det nittende århundrede var de retligt indespærret fra solnedgang til solopgang i landsbyer (*buraku*), der var gemt af vejen og udeladt fra de officielle landkort. De var tvunget til at bære en gul jakke og gå barfodet, det forventedes at de faldt på hænder og knæ, når de talt almindelige mennesker og de dræbes uden nogen egentlig sanktion. Helt afgørende var burakuminerne afskåret fra at gå ind i hellige steder og templer og de var begrænset til kun at gifte sig med sine egne, hvilket var baseret på en tro på, at snavset fra deres forfædre var uudsletteligt og videreført ved blodlinjerne. Selvom de gennem deres fremtoning ikke kan skilles fra andre japanere, så kan de identificeres gennem de ægteskabsregistrarer, der blev etableret og spredt i løbet af Meiji-æraen (1862-1912), så vel som ved deres slægtsnavne og oprindelses- eller beboelsessted.

Burakuminerne blev officielt frigjorte i 1871, men efterhånden som de flyttede ind til byerne, blev de mod deres vilje kanaliseret ind i berygtede nabolag nær affaldspladser, krematorier, fængsler og slagterier, som bredt blev set som arnesteder for kriminalitet og usædelighed. De blev udelukket fra beskæftigelse i industrien og fastlåst i lavtlønnede og beskidte jobs, sendt i særlige skoler og tvunget til i det store og hele at forblive endogame (DeVos & Wagatsuma 1966), hvilket ganske effektivt førte til at de levede begrænsede liv indkapslet i et net af parallelle og underlegne institutioner. Ifølge den Burakuminske Forsvarsliga var der i slutningen af 1970'erne estimeret tre millioner burakuminere, der var fanget i seks tusinde burakudistrikter i omkring tusind byer over hele den japanske hovedø, men med stær-

ke koncentrationer i Kyoto-regionen. Efter et helt årti med energiske positive særbehandlingsprogrammer, der blev søsat i 1969, var en femtedel stadig ansat som slagtere, skomagere og inden for læderhandel, og over halvdelen arbejdede som gadefejere, skraldemænd og offentligt ansatte. Som resultat var deres fattigdoms-, velfærdsydelses- og dødsrater langt over det nationale gennemsnit (Sabouret 1983).

Spredt over tre kontinenter og fem århundreder demonstrerer de jødiske, afroamerikanske og burakuminske *cases* at ghettoen ikke er – med al respekt for Wirth (1928: 284-285) – et ”naturligt område”, der opstår via miljømæssige tilpasninger styret af en biotisk logisk ”af samme slags som det konkurrencemæssige samarbejde, der ligger til grund for planteriget”. Den tidlige Chicagoskoles fejltagelse bestod her i at ”konvertere historie til naturhistorie” og at lade ghettoiseringen passere som ”en af den menneskelige naturs manifestationer” og på den måde praktisk talt sammenfaldende med ”migrationshistorien” (Wirth 1928: 285), når det i højeste grad er en særlig urbaniseringsform, der fordrejes af asymmetriske magtrelationer mellem etnорaciale grupper (baseret på afstamning): en særlig form for *kollektiv vold konkretiseret i det urbane rum*. At ghettoisering *ikke* er en ”ukontrolleret og ikke-planlagt” proces, som Robert E. Park hævdede i sit forord til *The Ghetto* (Wirth 1928: viii), blev særligt tydeligt efter Anden Verdenskrig i USA, da den sorte amerikanske ghetto blev rekonstrueret fra toppen og nedefter, og dens holdbarhed udvidet med endnu et kvart århundrede, gennem statslige boligpolitikker, byfornyelser og en forstadsmæssig økonomisk udvikling, der var beregnet til at styrke den rigide spatiale og sociale adskillelse af sorte fra hvide (Hirsch 1983/1998). Dette er endnu mere iøjenfaldende i de ”kastebaserede byer”, som blev bygget ved kolonial magt for at indskrive den hierarkiske etniske organisering i byrummene i deres oversøiske besiddelser, som fx Rabat, der var underlagt det fransk styre af Marokko, og Cape Town efter apartheidregimets vedtagelse af *the Group Areas Acts* i Sydafrika (Abu-Lughod 1980; Western 1981).⁹

8 *Etaerne* (”evigt snavs”) var permanent og arveligt pariaer, der nedstammede fra de beskæftigelsesmæssige lav, der var smittede per deres håndtering af død, blod, læder og rustninger. *Hininere* (”ikke-menneske”) var midlertidige og ikke-arveligt pariaer, der var smittede per kriminalitetsbetinget straf (typisk forvisning i mellem ti og tyve år). Burakuminernes præcise oprindelse, komposition og udviklingsstatus er genstand for hede debatter i japansk historiografi i relation til samtidige politiske kampe og politiske alternativer (Neary 2003), og emnet vedbliver med at være så svovlholdig som kategorien.

9 Koloniale samfund former et vældigt om end uudforsket domæne for det komparative studie af ghettoiseringens dynamikker og former. Af tre grunde: For det første var de i deres bosættelsesvarianter ”geografiske” sociale formationer, baseret på plyndring af landet, tæt kontrol med

Hvis man anerkender, at ghettoen er et produkt af og instrument for gruppe-magt, bliver det muligt at indse, at den i sin fuldt udviklede form er en *institution med et Janusansigt*: Den spiller modsatrettede roller for de to kollektiver, som den sammenbinder i en asymmetrisk afhængighedsrelation. For den dominerede kategori er dens rationale at *indespærre og kontrollere*, hvilket kan oversættes med det, Max Weber (1920/1978) kalder den "exclusionary closure" af den underlegne kategori. For den sidstnævnte kategori er den på den anden side en *beskyttende og integrerende anordning* så langt som den letter sine medlemmer fra konstant kontakt med de dominerende og fostrer overensstemmelse og fællesskabsbygning indenfor den begrænsede omgangssfære, den skaber. Påtvungen isolation fra omverden fører til intensivering af sociale udvekslinger og kulturelle delinger indenfor. Ghettoer er produktet af en bevægeligt og spændingsfyldt dialektik mellem eksternt fjendtlighed og intern tilhørsforhold, der med ambivalens udtrykker sig selv i den kollektive bevidsthed. Således var de europæiske jøder – selv om de konsekvent protesterede mod nedrykning indenfor deres eget udstødte distrikt – ikke desto mindre dybt knyttet til dem og taknemmelige for den relative sikkerhed, de gav og i særdeleshed for de former for kollektivt liv, som de understøttede: Frankfurts ghetto var i det attende århundrede "ikke bare en scene for indespærring og forfølgelse, men også et sted hvor jøder var fuldstændigt, suverænt, hjemme" (Gay 1992: 67). På samme måde opretholdt de sorte amerikanere en stolthed i at have "rejst et samfund i deres eget billede" selv om de harmedes over det faktum, at de havde gjort det under tvang som et resultat af en benhård hvid eksklusion rettet mod at afværge den "sociale ligheds" spøgelse, dvs. kønslig sammenblanding (Drake & Cayton 1945/1993: 115).

cirkulationen af goder og mennesker, og på den strenge ensretning af området. For det andet var de baseret på skarpe, stive og fremtrædende etnoraciale opdelinger, der blev påført den spatiale organisering af byen. For det sidste var de urbane former grundlæggende hjul i den sociale opbygning og identitetsskabelse i kolonien. For illustrationer henvises til de komplementerende studier af franske besiddelser af Wright (1991) og Çelik (1997).

"Jeg elsker Harlem fordi det tilhører mig"

Følelsen af at være "hjemme" indeni ghettoen, et beskyttet og beskyttende rum, udtrykkes med livfuldhed i fortællingen om Jesse B. Semples daglige kommentarer, eller Simple, som var en karakter skabt af poeten Langston Hughes (1957: 20-21) for at give stemme til de urbane sorte amerikaneres aspirationer i midten af århundredet. Således udbryder han om Harlem:

"Det er så fyldt med negere, at jeg føler mig beskyttet". – "Fra hvad?" – "Fra de hvide," sagde Simple. "Jeg elsker Harlem fordi det tilhører mig... Du kan sige, at husene ikke er mine, men fortovet er – og du skal ikke prøve at skubbe mig væk. Politiet siger ikke en gang, 'Flyt dig,' stort set ikke mere. De har lært noget af Harlem-optøjerne...(1) Folk er venlige i Harlem. Jeg føler, at jeg har verden i en flaske og proppen i min hånd! Så drik en skål for Harlem!"

Noter:

1. I 1935 og 1943 rejste beboerne i Harlem sig mod den race-mæssige eksklusion, der var gjort ubærlig grundet den Store Kri- ses økonomiske kollaps (jf. Greenberg 1991)."

Erkendelse af ghettoens dobbeltsidighed kaster lys på dens rolle som organisatorisk matrix og symbolsk rugemaskine for produktion af "ødelagt identitet" i den betydning, Erving Goffman (1963) giver termen. For ghettoen er ikke bare det konkrete middel til og materialisering af etnoracial dominans gennem den spatiale opdeling af byen; den er også et sted for intens kulturproduktion og en potent *maskine for kollektiv identitet* i egen ret. Den bidrager til at danne en slags skorpe over og uddybe den selvsamme opdeling, som den udtrykker på to komplementære og gensidigt forstærkende måder. For det første skærper ghettoen grænsen mellem udsledskategorien og den omgivende befolkning ved at fordybe den sociokulturelle afgrund mellem dem: Den gør objektivet og subjektivt sine beboere mere ulige de andre byboere ved at underkaste dem ensartede betingelser, således at de kognitions- og adfærdsmønstre de efterspørger har enhver chance for at blive opfattet af udeforstående som singulær, eksotisk, ja selv "afvigende" (Sennett 1994: 244; Wilson 1987: 7-8), hvilket er med til at fostre fordomsfulde forestillinger om dem.

Dernæst er ghettoen en kulturel forbrændingsmotor, som sammensmelter opdelinger blandt den indespærrede befolkning og giver brændstof til dens kollektive stolthed, selv om den befæster det stigma, der svæver over den. Spatial og institutionel indeslutning afbøjer klasseforskelle og korroderer kulturelle distinktioner indenfor den nedvurderede etnoraciale kategori. Såle-

des sammensvejsede kristen ostrakisme ashkenaziske og sefardiske jøder under en overordnet jødisk identitet på en sådan måde, at de udviklede en fælles "social type" og "sindstilstand" på tværs af Europas ghettoer (Wirth 1928: 71-88; 1956/1964). På samme måde fremskyndede Amerikas sorte ghetto den sociosymbolske sammensmeltning af mulatter og negere til en samlet "race" og gjorde racebevidsthed til et massefænomen, der gav brændstof til mobiliseringen af et fælleskab mod den fortsatte kastebaserede eksklusion (Drake & Cayton 1945/1993: 390).

Alligevel kan denne forenede kategori ikke andet end at blive stemplet med ambivalens, eftersom den forbliver smittet af den selvsamme sandhed, at ghettoisering forkynner det, Weber (1918/1978) kalder den "negative æresvurdering" som tilskrives den indespærrede gruppe. Den fostrer derfor hos sine medlemmer følelser som manglende selvtillid og selvhad, tilsløring af sin oprindelse gennem "passering", en ødelæggende frasigelse af sin slægt og endda "fantastiske" identifikationer med de dominerende (Clark 1965: 63-67).¹⁰ Ghettoen er hjem, men den forbliver et underlegent hjem, bygget under tvang, som eksisterer efter ordrer og på tålt ophold af de dominerende. Dens indbyggere ved dette i deres knogler.

Udredning af fattigdom, segregation og etnisk klyngedannelse

Når man artikulerer ghettobegrebet som en socio-spatial mekanisme for etnoracial lukning, bliver det muligt at udrede relationerne mellem ghettoisering, bymæssig fattigdom og segregering, og derfra at opklare de strukturelle og funktionelle forskelle mellem ghettoer og etniske kvarterer. I det efterfølgende tackler jeg hvert enkelt af disse spørgsmål for sig.

1. Fattigdom er et afledt og variabelt karakteristikum ved ghettoer.

Det faktum at mange ghettoer historisk har været steder med endemisk og voldsom elendighed forårsaget af pladsknaphed, beboelsestæthed og de økonomiske re-

striktioner og statusmæssige mishandlinger indebærer ikke, at en ghetto nødvendigvis er et sted for armod, ej heller at dens deprivation er jævnt fordelt. Faktisk er det modsatte tilfældet: Ghettoer har som oftest været vektorer for økonomisk lindring, selv om de påførte beboerne mangeartede begrænsninger. Frankfurts *Ju-dengasse*, der var institueret i 1490 og afskaffet i 1811, gennemgik ikke mindre velstands- end armodperioder og den indeholdt sektorer med ekstraordinær rigdom, efterhånden som retsvæsenets jøder hjalp byen med at blive et levende handels- og finanscenter. Til denne dag kommer en del af denne glans fra at nedstamme fra Rotschilddynastiet (Wirth 1928, kap. 4). At de var tvunget til at opholde sig inden for den muromkransede *mellah* forhindrede ikke jøderne i Marakesh fra at trives økonomisk: Mange af dens forretningsmænd var berømmede over hele Marokko for deres rigdom (Gotreich 2006: 102-105). Hvis vi vender os mod USA, insisterede James Weldon Johnson (1930/1981: 4) på, at 1930'ernes Harlem "ikke var et slum eller et udkantsområde", men det sorte Amerikas "kulturelle hovedstad", et sted hvor "negrenes fordele og muligheder er større end noget andet sted i landet". På lignende måde var Chicagos "Bronzeville" ved midten af det tyvende århundrede ikke blot langt mere velstående end de sorte fællesskaber i Sydstaterne, som dens beboere havde migreret fra, men den husede også det største og mest velhavende bourgeoisi i dens æra (Drake & Cayton 1945/1993).

Ghettoen opstår gennem den *dobbelte henførelse af kategori til territorium og territorium til kategori* og foregiver derfor at indeholde det klassespektrum, der udvikles af den indespærrede gruppe. Heraf følger, at i det omfang denne gruppe oplever en socioøkonomisk spredning, tilbyder denne gruppes afgrænsede område udvidede veje for økonomisk forbedring og opadgående mobilitet i dens interne sociale orden. I det afroamerikanske tilfælde gik ghettoisering, klassesdifferentiering og kollektiv berigelse faktisk med hurtigt fremad: I tillæg til at det gjorde det muligt for bønder at konvertere til industriarbejdere, så fostrede fremkomsten og konsolideringen af ghettoen væksten af en sort middelklasse af forretningsindehavere, folk i liberale erhverv, politikere, lærere og præster, der servicerede et tilfangetaget klientel bestående af folk fra den lavere klasse og af samme etnicitet, som de spredte rurale samfund

10 Fænomenet "passering" blandt Burakuminerne er et eksplosivt spørgsmål indenfor den historiske sociologi og politik om Japans "usynlige race" (Neary 2003). En varig følelse af vanære, som fødes af internaliseringen af stigmaet er et fremtrædende tema i de aktivistiske Burakuminernes selvbiografier (se fx Hane 1982: 163-171).

i Sydstaterne aldrig kunne have opretholdt.¹¹ Om en ghetto er fattig eller ej, og i hvilken grad, afhænger af den overordnede økonomiske placering af den kategori, den indemurer, af dennes fordeling i arbejdsdelingen og af udefrakommende faktorer som demografi, økologi, statspolitikker og den omgivende økonomis tilstand.

Omvendt er det ikke alle ubemidlede og forsømte byområder, der er ghettoer – og hvis de er, så er det ikke på grund af deres grad af deprivation. De forfaldne hvide kvarterer i de afindustrialiserede byer i USA's midtvest og i Englands midte, de nedtrykte landsbyer i det tidligere Østtyskland og sydlige Italien, og de berygtede *villas miserias* i Buenos Aires er ved slutningen af det tyvende århundrede degraderede og nedbrudte arbejderklassekvarterer, ikke etniske containere, der er forbeholdt en udstødt gruppe i et forhold bestemt af afsondrings og underordning (se *casen* Buenos Aires, der er dissekeret af Auyero 2000). De er ikke ghettoer andet end i ren metaforisk forstand, uanset hvor fattige eller hvor isolerede deres beboere end måtte være. Hvis ekstreme og koncentrerede fattigdomsrater, der avler social isolation, var tilstrækkelige til at udgøre en ghetto, som William Julius Wilson (1996) argumenterede for, så ville også Alabamas randområder, nordamerikanske indianerreservater, store dele af det tidligere Sovjetunionen og størstedelen af byerne i den Tredje Verden være gigantiske ghettoer. Og endnu mere besynderligt, med denne definition så ville hverken Venedigs *Ghetto Nuovo* eller Chicagos *Bronzeville* på toppen af deres respektive historiske udvikling være ghettoer.¹²

De brasilianske storbyers *favelas* portrætteres ofte som segregerede huler præget af forfald og desorganisering, som fyldt med stoffer og vold, men ved nærmere

betragtning viser de sig at være brogede arbejderklassesteder med fint stratificerede net af bånd til industrien og til velhaverkvartererne, til hvilke de leverer husligt servicearbejde. De udviser betydelig variation, hvad angår segregeringsniveauer og de "socioøkonomisk sårbarheds"-situationer, de kollektivt står i (Marques & Torres 2005; se også Kowarick 2009). Som i Venezuelas *ranchos* og Chiles *poblaciones* spænder de familier, der bor i disse beboelser, hele farvepaletten og har udvidede genealogiske bånd til hushold med høj indkomst; de er "ikke socialt og kulturelt marginale, men stigmatiserede og ekskluderede fra et lukket klassesystem" (Perlman 1976: 195; se også Zaluar & Alvito 1998). I hvert tilfælde vil hverken deres fattigdomsrater eller de mix af funktioner, de udfører i storbyen – fra levedygtige arbejdskraftsreservoirs til opbevaringssteder for dem "den regressive afindustrialiserings" kasserer, gøre dem kvalificerede som ghettoer. Det samme gælder *ciudad perdida* i Mexico, *cantagril* i Uruguay og *pueblo joven* i Peru (Wacquant 2008a: 7-12; 2008b).¹³

Givet at ikke alle ghettoer er fattige og at ikke alle fattige områder er (inden i) ghettoer, kan man ikke lade ghettoiseringsanalysen flyde sammen med studiet af slumområder, forarmede ejendomme og forskellige fordrevne kvarterer i byen. Denne sammenblanding er præcist den fejl, som begås af de europæiske observatører, der konkluderer, som var de smittede af et vagt og følelsesmæssigt syn på den sorte amerikanske ghetto som et urbant territorium præget af opløsning og social rædsel – dvs. på de gølge *rester* af den sorte ghetto *efter dens implosion* i slutningen af 1960'erne – at "ghettoisering" har ramt de lavere klassers zoner i den urbane periferi i Europa som et resultat af den stigende

11 Chicagos ghetto producerede således landets første sorte nationale avis, *The Chicago Defender*, hvis ejer, Robert S. Abbott, også var byens første sorte millionær (Spear 1968: 165-167).

12 En anden anomali, der blev genereret af den indkomstbaserede (om)definition af ghettoen, er den følgende: Det samme kvarter, der husede den samme befolkningsgruppe og de samme institutioner og som udfyldte de samme funktioner i det bymæssige system, ville skiftevis blive en ghetto og ophøre med at være en alt efter variationerne i fattigdomsraten som forårsages af økonomiens cykliske fluktuationer. Denne begrebsliggørelse udelader ikke kun de mest kanoniserede ghettoer, men ved at gøre ghettoisering til en egenskab afledt af den økonomiske ulighed og indkomstdistribution undlader den også fuldstændigt at identificere en distinktiv socio-spatial form.

13 Der er mindst tre store sammenvævede grunde til hvorfor ghettoer ikke opstod i latinamerikanske byer, en sandhed bekræftet af Gilbert (1998; 2012). For det første har lande med betydelige vanærede grupper (slægtninge af afrikanske slaver og indfødte bønder) udviklet graduerede etnoraciale klassifikationssystemer baseret på fænotype og vært af sociokulturelle variable, som forskelligt fra kategoriale systemer baseret på afstamning (som definerede jøderne i Europa og sorte i USA), som resulterede i *fuzzy* og porøse etniske grænser. For det andet og korreleret udviser de lave og inkonsistente bolig-mæssige segregationsmønstre og solid segregering er en nødvendig trædesten for ghettoisering. For det tredje har latinamerikanske lande udvist skarpe asymmetriske konceptioner af (stats)borgerskab, men de har typisk ikke givet lovmæssigt godkendelse til etnoraciale klassifikationer og diskrimination.

arbejdsløshed, immigrantsegregering og betændt ungdomskriminalitet, eller værre endnu, fordi de optager de flygtige indtryk, som beboerne giver af sig selv som "ghetto", eftersom det er sådan, at nedtrykte og berygtede kvarterer offentligt stemples i den offentlige debat.

2. Alle ghettoer er segregerede, men ikke alle segregerede områder er ghettoer

De udvalgte bydele i det vestlige Paris, de eksklusive *upperclass* forstæder i Boston, Bern eller Berlin og de "indhegnede samfund", der har skudt op i de globale byer som Milan, Miami, São Paulo og Cape Town, er ensformige hvad angår velstand, indkomst, beskæftigelse og ofte også etnicitet, men de er ikke af den grund ghettoer. Segregering i dem er helt frivilligt og valgfrit og af den grund hverken altomfattende eller evig. De er befæstede enklaver i luksusudgaven bestående af "sikkerhed, afsondring, social homogenitet, faciliteter og services", der gør det muligt for borgerskabets familier at flygte fra det, de opfatter som "kaoset, snavset og farene ved byen" (Caldeira 2000: 264-265). Disse privilegerede øer tjener til at forbedre, ikke forkorte, livschancerne og beskytte deres beboeres livsstil, og de udstråler en positiv distinktionsaura (Low 2004), ikke en følelse af vanære og angst. I forhold til deres årsagssammenhænge, struktur og funktion er de selve ghettoens antitese. At benævne dem ghetto, som det sker med variationerne af udtrykket "velhaverghetto", inviterer til forvirring og strækker termens semantik til et punkt, hvor det bliver meningsløst.¹⁴

Dette indikerer at beboelsesmæssig segregering er en nødvendig, men ikke tilstrækkelig betingelse for ghettoisering. For at en ghetto kan fremkomme må den spatiale indespærring for det første være *påført og altomfattende*; for det andet må den være overlejret af et distinkt og *overlappende set af institutioner*, der gør det muligt for den således indelukkede befolkning, at reproducere sig indenfor sin tildelte perimeter. Hvis sorte er den eneste etniske kategori, der er "hypersegregeret" i det amerikanske samfund (Massey & Denton 1993),

er det fordi, de er det eneste fællesskab for hvilket ufri-villig segregation, tildeling af et afgrænset territorium, og organisatorisk parallelitet er kombineret for at indfange dem i et eget socialt kosmos, der er adskilt og underdanigt, og som til gengæld styrkede deres beboelsesmæssige isolering så vel som forstærkede deres ekstreme ægteskabelige isolering, som praktisk talt er enestående i verden blandt større etniske grupper (Patterson 1998).

Didier Lapeyronnies (2007) tykke bog om den påståede sammensmeltning af den "urbane ghetto" i Frankrig annoncerer et studie af "segregation, vold og fattigdom", men indeholder ikke en trevl af data og ingen analyse af disse tendenser og deres overlap. I stedet bruges ordet ghetto som et løsagtigt synonym for forfaldne lavereklasse bygninger, der er mærkede som sådanne af journalister og af nogle af beboerne (som selv har lært mærkaten at kende fra medierne). Derefter forvandles begrebet på uforklarlig vis til et subjektivt begreb vedrørende livsstil, selv-beskrivelse og "de fælles følelser af at være forrådt" af de dominerende institutioner:

"Termen ghetto hører til banlieuens hverdagsvokabular. Den bruges til at betegne en svær social og personlig situation, selv en psykologisk situation præget af uorden, fattigdom og nogle gange vold. Den er ikke nødvendigvis forbundet med urban segregation og indespærring i en territorial forstand... Mange beboere kan være af ghettoen uden at leve i ghettoen. De kan leve i den delvist, som en funktion af momenter og interaktioner... Ved at følge denne hverdagsbrug kan vi forstå ghettoen som en dimension af den individuelle og kollektive adfærd... Ghettoen er ikke en situation, den er en handlingskategori i en vifte af sociale relationer... Vi vil søge at undersøge og definere ghettoen som en funktion af sine effekter på selv-konstruktionen effektueret af dens beboere, som en funktion af individernes kapacitet til at navngive sig selv og til at fremsætte et "jeg", til at etablere et positivt forhold til sig selv, eller til ikke at gøre det... Vi vil søge ghettoens sandhed, eller rettere sandheder, i dens beboeres ord og refleksioner.

At karakterisere ghettoen som et spørgsmål om subjektiv orientering, "en psykologisk situation præget af uorden, fattigdom og nogen gange vold", er både inkohærent og inkonsistent i forhold til den etablerede begrebsætning af termen. Med den definition ville hverken den jødiske ghetto i Venedig eller den sorte ghetto i Chicago i deres fulde flor være ghettoer; enhver befolkningsgruppe, der bruger idiomet ghetto er eo ipso ghettoiseret; og som konsekvens er det simple middel mod ghettoisering blot at beboerne i de lavereklassers kvarterer ændrer repræsentationen af sig selv. For ikke at nævne, at franske borgere, der bor uden for landets "udsatte kvarterer" og som føler sig "forrådt" af førende institutioner, ville blive overraskede ved opdagelsen af, at de – ukendt for dem selv – "lever i en ghetto".

Som et ekko af Lapeyronnie (på hvis perspektiv han

¹⁴ Pinçon & Pinçons (2007) dissekering af de tætte net af foreninger, klubber og råd gennem hvilke den øvre del af det franske borgerskab befæster sine afsondrede områder (eksklusive urbane enklaver, parker og slotte, strande og haver) viser, at "velhaverghettoerne" ikke er ghettoer. Denne *catchy* benævnelse er god for markedsføringskopier, men mudrer de sociologiske vande.

....hviler) tilbyder Le Monde-journalisten Luc Bronner i sin sensationsprægede bog med titlen *La Loi du ghetto* (Ghettoens lov) fra 2007 en selektiv beskrivelse af gadekriminaliteten og en lang klagesang over sammenstødene mellem arbejdsløse unge og politiet i nogle få banlieues, som ubesindigt stemples ghettoer på grund af termens chok-værdi, til at beskrive territorier bestående af "social, politisk og økonomisk vold": "Vi må turde bruge denne term som sådan skræmmer Republikken" til at beskrive "vores Gomorra" (Bronner 2007: 249, 23). Når den såkaldte ghetto-lov betyder et aftryk af mindre grader af kriminalitet, en blomstrende undergrundsøkonomi og forskellige uordentligheder i byen, så ved vi, at vi har nået punktet, hvor ordet er blevet tømt for enhver sociologisk mening og nu blot tjener som et almindeligt ceteris paribus, en term til at anklage og alarmere, som ikke hører til socialvidenskaberne men til den offentlige polemik, som kun har som formål at sælge bøger og bringe brænde til stigmatiseringsspiralen, der klæber til de forarmede kvarterer i den urbane periferi.

At selv tvungen segregering på bunden af den bymæssige orden ikke mekanisk producerer ghettoer demonstreres af den skæbne, der ramte de forfaldne lavere klasse *banlieues* i Frankrig efter midten af 1970'erne. Selv om de i den offentlige diskurs bredt har været beskrevet og bebrejdet som "ghettoer", og selv om deres beboere deler en levende følelse af være fordrevet ind i et "straffet rum" gennemsyret af kedsomhed, smerte og fortvivlelse (Pétonnet 1982) er forvisning til disse nedtrykkede koncentrationer af almennyttig boligbyggeri braklagte i den urbane periferi først og fremmest baseret på klasse og kun sekundært på etnicitet, og den er bemærkelsesværdigt midlertidig. Bevis for dette er at beboerne, som rykker sig op ad klassestrukturen typisk flytter ud af kvarteret – i en sådan grad at den geografiske mobilitetsrate blandt hushold i "udsatte boligområder" overgår det nationale gennemsnit (Observatoire des Zones Urbaines Sensibles 2005). Som et resultat er disse nedværdigede distrikter kulturelt heterogene med en typisk sammensætning af en blanding af indfødte franskmænd og immigranter fra tre til seks dusin nationaliteter. Og deres indbyggere lider ikke af institutionelt overlap og indkapsling, men derimod af mangel på en indgroet organisatorisk struktur, der er i stand til at forsørge dem i fraværet af indtægtsgivende arbejde og tilstrækkelig offentlig velfærd. Som det tyske *problemquartier*, det hollandske *krottenwijk* og de britiske *sink estates* er de franske forsømte *banlieues* i sociologisk forstand *anti-ghettoer* (Wacquant 2008a).

Vesteuropas anti-ghettoer og roma-undtagelsen

Hvis og når et bykvarter forvandles til en ghetto bør det fremvise fem gensidigt forstærkende egenskaber, der resulterer fra den reciproke henførelse mellem kategori og territorium: (1) voksende etnisk homogenitet, (2) forøget omringning af målgruppen, (3) stigende organisatorisk tæthed, (4) produktionen og indoptagelsen af en kollektiv identitet, og (5) uigennemtrængelige grænser. Frankrigs tidligere industrielle banlieues, der husede stigende andele immigranter, har støt flyttet sig væk fra ghettoens mønster på alle fem dimensioner (Wacquant 2008b).

I løbet af de tredive år er disse beskæmmede områder blevet mere forskelligartede i deres etniske sammensætning; andelen af fremmede, der bor i dem, er stagneret eller aftaget (afhængig af geografisk placering og nationalt hjemland); og de har mistet det meste af det tætte organiseringsnetværk, som de havde under det industrielle røde bæltets blomstringsperiode. Trods politiske kampagner, der periodisk fordømmer "multikulturalisme" og mediernes besættelse af "islamisering" er det mest slående, at disse distrikter har mislykkedes i at skabe et kollektivt idiom og perspektiv, der kunne forene beboerne på grundlag af etnicitet, nationalitet, religion eller postkolonial status.¹ Endeligt, familier der oplever en opadgående mobilitet – hvad enten det er gennem uddannelse, beskæftigelse eller entreprenørskab – krydser disse kvarterers grænser i driften opad i kvarternes hierarki og spreder sig i det bymæssige rum. Med nationale variationer og regionale twists passer dette franske mønster (bestående af bevægelser på flere niveauer, der er antitetiske til ghettoisering) med de fleste immigrant-minoriteters livsbaner over hele Europa (Hartog & Zorlu 2009; Musterd & Kempen 2009; Peach 2009).

De franske analytikere, der er fanget af den politiske stemning og fodret med flyvende mediergyster, og som begræder forvandlingen af de forfaldne arbejderklassekvarterer i den urbane periferi til frygtindgydende "indvandrerghettoer", de forener begrebsforvirring med historisk hukommelsestab (se fx Lapeyronnie 2007; Mucchielli & Le Goaziou 2007). For det første sammenblander de forsømte områder (som er mærkede af stigende arbejdsløshed, nedbrydningen af boligmassen og devalueringen af deres offentlige image) med etnisk segmentering, og de forveksler simpel segregering, der er produceret af det sammenvirkende pres fra klasse og etnonational oprindelse, med territorial anvisning og institutionel parallelitet – hvis fravær derefter korrumpes af den slørede og svidende kategori "kommunautarianisme", eller ved aktiveringen af den unøjagtige kategori "muslimske samfund", der kun eksisterer i de udenforståendes bekymrede sind. Dernæst glemmer de ganske bekvemt, at etnisk mærkede befolkningsgrupper fra de tidligere kolonier var betydeligt mere stedligt segregerede (i forhold til sociale bånd, ægteskabsforbindelser og institutionel deltagelse) i 1960'erne og 1970'erne end de er i dag. For et halvt århundrede siden levede disse immigranter adskilte liv tæt indkapslede i det sekundære arbejds-

markeds perifere sektorer og i barakområdene (bidonvilles) parallelle institutioner og afgrænsede boligområder opført af Société Nationale de Construction de Logements pour les Travailleurs (SONACOTRA), det statsagentur der var betroet opgaven at finde boliger til arbejdere, der migrerede fra Mahgrib-regionen i Nordafrika (Sayad & Dupuy 1995; Bernadot 1999). I skarp kontrast til den sorte amerikanske hyperghetto er det faktisk den voksende blanding mellem indfødte og immigrantbefolkninger på bunden af klasse- og stedsstrukturen og den korrelerede lukning af den sociale distance og forskellighed mellem dem i kontekst af dekomponeringen af de traditionelle "arbejderklasseterritorier", der er kilden til de xenofobiske spændinger og konflikter, der stempler disse byzoner (Wacquant 2008a).

Hvis der er en kategori, hvis erfaringer klart afviger fra dette mønster med at dreje væk fra ghettoisering, er det de østeuropæiske romaer. Denne befolkningsgruppe på mellem tre og fem millioner mennesker, der mestendels er spredt ud over Rumænien, Bulgarien, Ungarn, Tjekkiet, Slovakiet og Balkanlandene, har længe været marginaliserede i både monoetniske rurale landsbyer og urbane distrikter i en kombination af disse fire strukturelle komponenter: stigma, tvang, spatial indkapsling og institutionel parallelisme. Efter det sovjetiske imperiums kollaps, har ødelæggelsen af sikkerhedsnettet og den pludselige sociale polarisering, der blev påført af markedsøkonomien, reaktiveret anti-roma fordomme (som en kriminel "race"), fjendtligheder og diskriminering, og territoriell fiksering er blusset op på ny, efterhånden som romaer faldt ud i arbejdsløshed og armod (Gheorghe 1991). Men der er også modbevægelser: Mange romaer har passeret ubemærket blandt den almindelige befolkning, mens andre har oplevet en opadgående klassemobilitet på baggrund af et fuzzy etnisk hierarki, der håndhæves med varierende strengthed i de forskellige lande. I det store hele viser klasse og land sig som stærkere determinanter for sigøjnernes livsbaner end race og sted (Ladányi & Szelényi 2006). Berlusconi-regeringens kontroversielle vedtagelse af en politik der geninstitutionerer statsstyrede lejre, der indhegner sigøjnere i udkanten af italienske byer og den grufulde kampagne for at destruere "illegale roma-lejre", som daværende præsident Nicolas Sarkozy lancerede i Frankrig i sommeren 2010 for at indynde sig hos vælgerne på den yderste højrefløj, er ikke desto mindre her for at minde os om, at romaerne forbliver primære kandidater for (gen)aktiveringen af socio-spatial indespærring, selv i Vesteuropa.²

Noter:

1. Identifikation baseret på territorium, der ofte citeres som grundlag for entogenese blandt laverekasse immigrantunge, viser sig at være svag: Den er defensiv, situationel og ustabil; den er tæt bundet til livscyklus; og den fordamper ved den unges indtræden på arbejdsmarkedet eller i forbindelse med fraflytning fra kvarteret (Lepoutre 1997).
2. Den prototypiske roma-"landsby", Castel Romano uden for

Rom, som er hjem for omkring 800 sigøjnere, og som er udgjort af præfabrikerede hytter, der er placerede som et gitter-net og omringet af metalhegn, der patruljeres døgnet rundt af en særlig politigruppe, og det underkastelsesforhold beboerne er placerede i med en særlig optællings- og fingeraftrykspraksis, minder stærkt om den italienske ghetto i den tidligt moderne periode (se Marinaro 2009; Calame 2010).

3. Ghettoer og etniske kvarterer optræder med forskellige strukturer og tjener modsatrettede funktioner

Bevæger vi os bag et trindelt perspektiv for at undersøge den særlige sammensætning, som de sociale relationer i ghettoer udviser så vel som mellem dem og den omgivende by, så skabes en skarp kontrast af forskelle mellem ghettoen og den etniske klynge eller immigrantkvarter, som dem storbyens nytilkommere har formet i utallige lande. De fremmede "kolonier" i mellemkrigstidens Chicago, som Robert Park, Ernest Burgess og Louis Wirth – og efter dem den liberale tradition af assimilationistisk sociologi og historiografi (Miller 1992) – forvekslede med hvide "ghettoer" var spredte og mobile konstellationer, der var født af kulturel affinitet og beskæftigelsesmæssig koncentration mere end fordomme og diskrimination. Segregering i disse var partiel og porøs, et produkt af immigrantmæssig solidaritet og etnisk tiltrækning i stedet for at være strengt påført af vedholdende fjendtlighed fra grupper udenfor. Som en konsekvens hjemsøgte den beboelsesmæssige adskillelse hverken ensartet eller rigtigt disse grupper: I 1930'erne da det helt sorte Bronzeville husede 92 % af byens afroamerikanske indbyggere var Chicagos *Little Ireland* "et etnisk sammensurium" af femogtyve nationaliteter, hvoraf blot en tredjedel var irere, og det indeholdt sølle 3 % af byens beboere med irske aner. De 11 spredte kvarterer der udgjorde *Little Italy* var 46 % italiensk og indeholdt lige under halvdelen af chicagoboere med italiensk oprindelse. Begge disse klynger var således etnisk plurale og monolitisk hvide, og begge indeholdt en minoritet af den befolkningsgruppe, som angiveligt var ghettoiseret i dem (Philpott 1978: 141-145).

Dette mønster var ikke enestående for Chicago, men gentog sig selv i hvert større industrielt centrum i Midtvesten og i det nordsøstlige USA. For eksempel boede den typiske italienske immigrant i Philadelphia i 1930 blandt "14 % andre italienske immigranter, 38

% Italiensk bestand, 23 % alle udenlandsk født personer og 57 % helt udenlandsk bestand” (Herchberg et al. 1981: 200). Med undtagelse af marginale og lokale ejendommeligheder var der ingen hvide ”etniske” kvarterer i de amerikanske storbyer, hvori medlemmer af et europæisk land var nøje isolerede fra indfødte hvide og monopoliserede området og de lokale institutioner i en grad, så byboere af anden national oprindelse var ekskluderet (Warner & Burke 1969). Hvad mere er, så var de distinktive institutioner i de europæiske immigrantenklaver udadvendte: De virkede for at facilitere tilpasningen til de nye omgivelser i den amerikanske metropol. De hverken kopierede hjemlandets organisationer eller forevige social isolering og kulturelle særpræg. Så de aftog som regel efter to generationer, efterhånden som deres brugere fik adgang til deres amerikanske modstykker og klatrede op ad klassestigen og det korresponderende hierarki af steder (Nelli 1970). Alt dette står i skarp kontrast til den uforanderlige raciale eksklusivitet og varige institutionelle andethed, som fandtes i *the Black Belt*. Denne illustration af Chicago dramatiserer det faktum, at immigrankvarteret og ghettoen tjener diametralt modsatte funktioner: Den ene er et springbræt for *assimilation* via kulturel læring og social-og-stedlig mobilitet, og den er en materiel og symbolsk isoleret afdeling rettet mod *dissimilation*. Den første betegnes billedligt bedst som en bro, den anden som en mur.¹⁵

Fra skjold til sværd

Det er derfor frugtbart at tænke *ghettoen og den etniske klynge som to idealtypiske konfigurationer situerede i modsatte ender* af de homologiske kontinua mellem tvang og valg, indeslutning og selvbeskyttelse, eksklusivitet og heterogenitet, omringning og spredning, indadvendt og udadvendt orientering, og fast og flydende, langs hvilke forskellige befolkningsgrupper (i sig selv forskelligt mærkerede) kan være bundet eller rejse blandt over tid afhængigt af den intensitet, med hvilken de sociale kræfter (stigma, tvang, spatial indespærring

og institutionel parallelitet) indvirker på dem og vokser sammen med hinanden. Vi kan derefter skifte analyse fra ghettoen som et topografisk objekt, en statisk tilstand, til *ghettoisering* som en socio-spatial dynamik, en *proces med flere niveauer* som kan specificeres og måles empirisk. En befolkningsgruppe, der har formet mobile klynger bestående af kulturel affinitet og inkonsistent fjendtlighed, kan finde sig selv underlagt stringent forvisning og territorial fiksering på en sådan måde, at den udvikler permanente steder for omfattende afsondring: Sådanne erfaringer gjorde både jøderne i det tidlige moderne Europa og afroamerikanerne i Nordstaternes metropoler på det tidspunkt i den gryende Fordistiske æra, hvor de skiftede fra segregering til ghettoisering.

Omvendt kan ghettoisering svækkes til et punkt, hvor ghettoen – gennem gradvist erosion af og disjunktion mellem dens spatiale, sociale og mentale grænser – afvikles til en valgfri etnisk koncentration, der virker som et springbræt for strukturel integration og/eller kulturel assimilation i den bredere sociale formation. Den proces beskriver på en god måde den livsbane, som USA's *Chinatowns* gennemgik fra det tidlige til det sene tyvende århundrede (Zhou 1992) og den Miami-cubanske immigrantenklaves status, som udviklede integration gennem bikulturalisme efter Marieludvandringen i 1980 (Stepick 1993). Den karakteriserer også *kimcheebyerne* i hvilke koreanere nærmede sig hinanden i Japans byområder, hvilket udviste en blanding af egenskaber, der gjorde dem til en hybrid mellem en ghetto og en etnisk klynge (DeVos & Chung 1981): De er vanærede steder, der først opstod gennem fjendskab og tvang, men som over årene blev mere etnisk blandede; en beboelsesmæssig sammenblanding, der på sin side gjorde det muligt for koreanerne at socialisere og gifte sig med de japanske naboer så vel som opnå statsborgerskab gennem naturalisering.

Dette analytiske skema gør det muligt at vurdere den grad og på de dimensioner, som en given urban konfiguration nærmer sig en af de rene typer. Således kan den såkaldte bøsseghetto mere passende beskrives som et ”kvasi-etnisk fællesskab” eftersom ”de fleste bøsser kan ’passere’ og ikke af nødvendighed er tvunget til at interagere med deres ’egen slags’” og ingen af dem er tvunget til at bo i de områder, der synligt koncentrerer institutioner baseret på deres seksuelle

15 Se Lieberman (1980), Bodnar, Simon & Weber (1982), Zunz (1986) og Gerstle (2001: særligt kap. 5) for en fuld dokumentation af de skarpe forskelle mellem den sorte ghetto og de ”kolonier”, der blev skabt af de europæiske immigranter (jøder fra østlandene, polakker, italienere, og irere) i første halvdel af det tyvende århundredes USA.

orientering (Murray 1979: 169). Faktisk hverken bor eller bevæger langt de fleste homoseksuelle sig ikke i disse distrikter, som er lokale klynger bestående af forretninger og offentlige rum, der i forhold til socialitet og kulturel forbrug henvender sig til den gruppe. Deres grad af lukning, gensidig orientering og kollektiv organisering er stærkt varierende og ofte omtvistede både uden for og inden for distriktet, som det kan illustreres med *Le Marais* i Paris (Sibalis 2004).

Ghettoens dobbeltsidighed som *sværd* (for de dominerende) og *skjold* (for de dominerede) indebærer, at i det omfang at dens institutionelle fuldstændighed og autonomi forkortes, formindskes dens beskyttende rolle og den risikerer at blive oversvømmet af sin ekskluderende modalitet. I situationer, hvor dens beboere ophører med at være af økonomisk værdi for den kontrollerende gruppe, fordamper udvindingen som så ikke længere udligner forvisningen. Etnoracial indkapsling kan således eskalere til et punkt, hvor ghettoen forvandles til en anordning, der blot opbevarer den ødelagte og overskydende befolkning, som en slags iscenesættelse af dens udvisning, eller som et springbræt for den ultimative udstødelsesform, nemlig fysisk tilintetgørelse.

Det første scenarie passer til udviklingen af Amerikas "Sorte Metropol" efter borgerrettighedsbevægelsens højdepunkt i midten af 1960'erne. Da den mistede sin rolle som et reservoir af ufaglært arbejdskraft, sammenstyrtede ghettoen og blev nedbrudt til en dobbelt socio-spatial struktur, der bestod af (i) *hyperghettoen*, der indfangede de marginale fraktioner af den sorte arbejderklasse i den guldne omkreds af den historiske ghetto; og (ii) *sorte middelklassesatellitter*, der dukkede op i periferien i de områder som blev efterladt af de hvides udflytning, og hvor det voksende afroamerikanske borgerskab opnåede en spatial og social distance til deres lavereklasse brødre (Wacquant 2008a: 51-52, 117-118). Hyperghettoen er en ny socio-spatial konfiguration, dobbelt segregeret af race og klasse, uden økonomisk funktion og således frataget de samfundsmæssige institutioner, der plejede at give lindring til beboerne. Disse institutioner er blevet erstattede af statens sociale kontrolinstitutioner (i stigende grad med ansatte fra den sorte middelklasse) og i særdeleshed det ekspanderende fængselssystem og dets disciplinære fangearme. Efterhånden som autoriteterne vendte sig fra den sociale velfærd mod den straffende regulering

af racialiseret marginalitet i byen blev hyperghettoen dybt penetreret af og symbiotisk kædet til det hypertrofiske straffesystem i USA gennem det treleddede forhold bestående af strukturel homologi, funktionelt surrogat og kulturel fusion (Wacquant *in press*). Det andet og tredje scenarie, i hvilke ghettoen overgår til at være et middel til radikal forvisning, blev implementerede af Nazi-Tyskland, da det genoplivede *Der Juden ghetto* mellem 1939 og 1944, i første omgang for at forarme og koncentrere jøderne med henblik på at omplacere dem, og senere, efter at massedeportation viste sig upraktisk, for at kanalisere dem mod udrydelseslejre som del af "den endelige løsning" (Friedman 1980; Browning 1986).

Den ukontrollerede intensivering af dens ekskluderende træk som ledsagede tabet af dens beskyttende kapacitet foreslår, at ghettoen mest profitabelt kan studeres ikke som analog til bymæssige slumkvarterer, arbejderklassekvarterer og immigrantenklaver, men sammen med reservatet, lejren og fængslet, som tilhørende en bredere slægt af institutioner rettet mod *den påtvungne indespærring af forarmede og vanærede grupper*.¹⁶ Det er ikke et tilfælde, at *Bridewell* i London (1555), *Zuchthaus* i Amsterdam (1654) og *Hospital général* i Paris, der alle var opført for via indespærring at installere arbejdsdisciplin i vagabonder, tiggere og kriminelle, og blev opført på omtrent samme tidspunkt som den jødiske ghetto. Det er ikke et tilfælde, at vore dages sprudlende flygtningelejre i Sierra Leone, Sri Lanka og i de besatte områder i Palæstina og på Gazastriben stadig mere ligner en krydsning mellem det tidlige Europas ghettoer og gigantiske arbejdslejre (*gulag*) (Agier 2008; Rozelier 2007), og at tilbageholdelseslejre for ulovlige immigranter er skudt op over Europa, efterhånden som den Europæiske Union har bevæget sig fra at behandle transnationale vandringer fra den sydlige del af kloden som et spørgsmål om materiel sikkerhed og etnonational status (Le Cour Grandmaison, Lhulier & Valluy 2007).

Et robust analytisk ghettobegreb forstået som en

16 Wacquant (2010) skitserer en analytisk ramme, der i en eneste model sammenbringer socio-spatiale afsondringsformer i toppen (aflukkede fællesskaber, overklassekvarterer) og på bunden (slum, etnisk klynge, ghetto, fængsel), såvel som urbane og rurale former (blandt hvilke vildtparker, reservater og lejre figurerer).

organisatorisk anordning for den rumlige indespærring af og kontrol med en stigmatiseret gruppe tilbyder en udvej af det semantiske morads og den empiriske forvirring, der er skabt af de politiske og intellektuelle eliteres ureflekterede indoptagelse af de skiftende hverdagsforståelser af ghettoen. Det gør det muligt ikke bare at beskrive, differentiere og forklare de forskellige bymæssige former, som udvikles af besmittede befolkninger som de kommer ind i byen, uden at falde i en af de mange fælder, som er sat af de metaforiske og retoriske anvendelser af "ghettoen". Ved at kaste lys på den sammenfiltrede neksus af rum, magt og vanære giver det os også mulighed for at gribe de strukturelle og funktionelle slægtskaber mellem ghettoen, fængslet og lejren, netop som statsledere og -forvaltere i de avancerede lande i stigende grad tyer til grænser, mure og afgrænsede kvarterer som midlerne til at definere, indespærre og kontrollere problemkategorier.

Afsluttende sætning fra artiklen "Deadly Symbiosis" tatoveret på ryggen af amerikansk jurastuderende.

Oversat af Christian Sandbjerg Hansen efter "A Janus-Faced Institution of Ethnoracial Closure: A Sociological Specification of the Ghetto" i *The Ghetto. Contemporary Global Issues and Controversies*, Ray Hutchinson & Bruce D. Haynes (eds.), pp. 1-31. Boulder: Westview Press, 2012.

Referencer

- Abu-Lughod, J. L. 1980. *Rabat: Urban Apartheid in Morocco*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Agier, M. 2008. *Gérer les indésirables. Des camps de réfugiés au gouvernement humanitaire*. Paris: Flammarion. (Udgiver på engelsk som *Managing the Undesirables: Refugee Camps and Humanitarian Government*. London: Polity, 2011.)
- Auyero, J. 2000. *Poor People's Politics: Peronist Survival Networks and the Legacy of Evita*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Bernardot, M. 1999. Chronique d'une institution. la 'Sonacotra' (1956-1976). *Sociétés contemporaines* 33-34: 39-58.
- Bodnar, J., R. Simon & M. P. Weber. 1982. *Lives of Their Own: Blacks, Italians, and Poles in Pittsburgh*. Urbana: University of Illinois Press.
- Bronner, L. 2007. *La Loi du ghetto. Enquête dans les banlieues françaises*. Paris: Calmann-Lévy.
- Browning, C. R. 1986. Nazi Ghettoization Policy in Poland, 1939-1941. *Central European History* 19, no. 4: 343-368.
- Calame, J. 2010. The Roma of Rome: Heirs to the Ghetto System. *The Design Observer* (December). Tilgængelig på <http://places.designobserver.com>.
- Caldeira, T. 2000. *City of Walls: Crime, Segregation, and Citizenship in São Paulo*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Çelik, Z. 1997. *Urban Forms and Colonial Confrontations: Algiers Under French Rule*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Clark, K. B. 1965. *Dark Ghetto: Dilemmas of Social Power*. New York: Harper.
- Curiel, R. & B. D. Cooperman. 1990. *The Ghetto of Venice*. New York: Rizzoli.
- DeVos, G. & D. Chung. 1981. Community Life in a Korean Ghetto. In *Koreans in Japan: Ethnic Conflict and Accommodation*, red. C. Lee & G. DeVos. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- DeVos, G. & H. Wagatsuma. 1966. *Japan's Invisible Race: Caste in Culture and Personality*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Drake, St. C. & H. R. Cayton. 1993. *Black Metropolis: A Study of Negro Life in a Northern City*. Chicago:

- University of Chicago Press [1945].
- Friedman, P. 1980. The Jewish Ghettos of the Nazi Era. In *Roads to Extinction: Essays on the Holocaust*, 59-87. New York: Jewish Publication Society of America.
- Gallie, W. B. 1956. Essentially Contested Concepts. *Proceedings of the Aristotelian Society* 56: 167–198.
- Gay, R. 1992. *The Jews of Germany: A Historical Portrait*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Gerstle, G. 2001. *American Crucible: Race and Nation in the Twentieth Century*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Gheorghe, Nicolae. 1991. Roma-Gypsy Ethnicity in Eastern Europe. *Social Research* 58, no. 4 (Winter): 829–844.
- Gilbert, A. 1998. *The Latin American City*. New York: Monthly Review Press.
- Gilbert, A. 2012. On the Absence of Ghettos in Latin American Cities. In *The Ghetto. Contemporary Global Issues and Controversies*, red. R. Hutchison & B. D. Haynes. Boulder: Westview Press.
- Goffman, E. 1963. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon & Schuster.
- Gottreich, E. 2006. *The Mellah of Marrakesh: Jewish and Muslim Space in Morocco's Red City*. Bloomington: Indiana University Press.
- Greenberg, C. L. 1991. *Or Does It Explode? Black Harlem in the Great Depression*. New York: Oxford University Press.
- Hane, M. 1982. *Peasants, Rebels, and Outcasts: The Underside of Modern Japan*. New York: Pantheon.
- Hannerz, U. 1969. *Soulside: Inquiries into Ghetto Culture and Community*. New York: Columbia University Press.
- Hartog, J. & A. Zorlu. 2009. Ethnic Segregation in the Netherlands: An Analysis at Neighborhood Level. *International Journal of Manpower* 30, 1–2: 15–25.
- Haynes, B. & R. Hutchison 2008. The Ghetto: Origins, History, Discourse. *City & Community* 7, no. 4: 347–398.
- Herschberg, D. et al. 1981. *Philadelphia: Work, Space, Family, and Group Experience in the Nineteenth Century*. New York: Oxford University Press.
- Hirsch, A. 1998. *Making the Second Ghetto: Race and Housing in Chicago 1940–1970*. Chicago: University of Chicago Press, [1983].
- Hughes, L. 1957. *Simple Stakes a Claim*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Jargowsky, P.A. 1997. *Poverty and Place: Ghettos, Barrios, and the American City*. New York: Russell Sage Foundation.
- Johnson, J. W. 1981. *Black Manhattan*. New York: Da Capo, [1930].
- Johnson, P. 1987. *A History of the Jews*. New York: HarperPerennial.
- Kerner Commission. 1989. *The Kerner Report: The 1968 Report of the National Advisory Commission on Civil Disorders*. New York: Pantheon, [1968].
- Kowarick, L. 2009. *Viver em risco. Sobre a vulnerabilidade socioeconômica e civil*. São Paulo: Editora 34.
- Ladányi, J. & I. Szelényi. 2006. *Patterns of Exclusion: Constructing Gypsy Ethnicity and the Making of an Underclass in Transitional Societies of Europe*. New York: Columbia University Press.
- Lapeyronnie, D. 2007. *Ghetto urbain. Ségrégation, violence, pauvreté en France aujourd'hui*. Paris: Robert Laffont.
- Le Cour Grandmaison, O., G. Lhuillier & J. Valluy 2007. *Le Retour des camps: Sangatte, Lampedusa, Guantanamo*. Paris: Autrement.
- Lepoutre, D. 1997. *Coeur de banlieue. Codes, rites et langages*. Paris: Odile Jacob.
- Levine, M. P. 1979. Gay Ghetto. *Journal of Homosexuality* 4, no. 4: 363–377. Genoptrykt i udvidet udgave som 'YMCA': The Social Organization of Gay Male Life. In *Gay Macho: The Life and Death of the Homosexual Clone*. New York: New York University Press.
- Liebersohn, S. 1980. *A Piece of the Pie: Blacks and White Immigrants Since 1880*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Logan, J. R. & H. L. Molotch. 1987. *Urban Fortunes: The Political Economy of Place*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Low, S. M. 2004. *Behind the Gates: Life, Security, and the Pursuit of Happiness in Fortress America*. New York: Routledge.
- Lubove, R. 1963. *The Progressives and the Slums: Tenement House Reform in New York City, 1890–1917*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Marinero, I. C. 2009. Between Surveillance and Exile:

- Biopolitics and the Roma in Italy. *Bulletin of Italian Politics* 1, no. 2: 265–287.
- Marks, C. 1989. *Farewell—We're Good and Gone: The Great Black Migration*. Bloomington: Indiana University Press.
- Marques, E. & H. Torres. 2005. *São Paulo. segregação, pobreza e desigualdades sociais*. São Paulo: Editora do Senac.
- Massey, D. & N. Denton. 1993. *American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Miller, Z. L. 1992. Pluralism, Chicago School Style: Louis Wirth, the Ghetto, the City, and Integration. *Journal of Urban History* 18, no. 3: 251–279.
- Mucchielli, L. & V. Le Goaziou. 2007. *Quand les banlieues brûlent. Retour sur les émeutes de novembre 2005*. Paris: La Découverte.
- Murray, S. O. 1979. The Institutional Elaboration of a Quasi-Ethnic Community. *International Review of Modern Sociology* 9 (July): 165–177.
- Musterd, S. 2005. Social and Ethnic Segregation in Europe: Levels, Causes, and Effects. *Journal of Urban Affairs* 27, no. 3: 331–348.
- Musterd, S. & R. van Kempen. 2009. Segregation and Housing of Minority Ethnic Groups in Western European Cities. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 100, no. 4: 559–566.
- Musterd, S. A. Murie & C. Kesteloot 2006. *Neighbourhoods of Poverty: Urban Social Exclusion and Integration in Europe*. London: Palgrave.
- Near, I. 2003. Burakumin at the End of History. *Social Research* 70, no. 1: 269–294.
- Nelli, H. S. 1970. *Italians in Chicago: A Study in Ethnic Mobility*. New York: Oxford University Press.
- Noiriel, G. 1988. *Le Creuset français*. Paris: Seuil. (Udgivet på engelsk som *The French Melting Pot*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1996.)
- Observatoire des Zones Urbaines Sensibles. 2005. *Rapport 2005*. Paris: Délégation interministérielle à la ville.
- Osofsky, G. 1971. *Harlem: The Making of a Ghetto—Negro New York, 1890–1930*. 2. Udgave. New York: Harper & Row.
- Patterson, O. 1998. Broken Bloodlines. In *Rituals of Blood: Consequences of Slavery in Two American Centuries*. New York: Basic/Civitas Books.
- Peach, C. 2009. Slippery Segregation: Discovering or Manufacturing Ghettos? *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35 (November): 1381–1395.
- Perlman, J. 1976. *The Myth of Marginality: Urban Poverty and Politics in Rio de Janeiro*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Pétonnet, C. 1982. *Espaces habités. Ethnologie des banlieues*. Paris: Galilée.
- Philpott, D. L. 1978. *The Slum and the Ghetto: Neighborhood Deterioration and Middle-Class Reform, Chicago, 1880–1930*. New York: Oxford University Press.
- Pinçon, M. & M. Pinçon 2007. *Les Ghettos du gotha. Comment la bourgeoisie défend ses espaces*. Paris: Seuil.
- Portes, A. & A. Stepick. 1993. *City on the Edge: The Transformation of Miami*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Rozelier, M. 2007. *Naplouse Palestine. Chroniques du ghetto*. Paris: Presses de la Renaissance.
- Sabouret, J-F. 1983. *L'Autre Japon. les Burakumin*. Paris: Éditions Maspéro.
- Sayad, A. & É. Dupuy 1995. *Un Nanterre algérien, terre de bidonvilles*. Paris: Éditions Autrement.
- Schierup, C-U, P. Hansen & S. Castles. 2006. *Migration, Citizenship, and the European Welfare State: A European Dilemma*. Oxford: Oxford University Press.
- Sennett, R. 1994. Fear of Touching. In *Flesh and Stone: The Body and the City in Western Civilization*. New York: W. W. Norton.
- Sibalis, M. 2004. Urban Space and Homosexuality: The Example of the Marais, Paris's 'Gay Ghetto.' *Urban Studies* 41, no. 9: 1739–1758.
- Sills, D. & R. Merton 1968. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Free Press.
- Small, M. 2009. Four Reasons to Abandon the Idea of 'the Ghetto.' *City & Community* 7, no. 4: 389–398.
- Spear, A. H. 1968. *Black Chicago: The Making of a Negro Ghetto, 1890–1920*. Chicago: University of Chicago Press.
- Stow, K. R. 1992. *Alienated Minority: The Jews of Medieval Latin Europe*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Stow, K. R. 2001. *Theater of Acculturation: The Roman Ghetto in the Sixteenth Century*. Seattle: Uni-

- versity of Washington Press.
- Wacquant, L. 1998. 'A Black City Within the White': Revisiting America's Dark Ghetto. *Black Renaissance* 2, no. 1: 141–151.
- Wacquant, L. 2002. Gutting the Ghetto: Political Censorship and Conceptual Retrenchment in the American Debate on Urban Destitution. In *Globalization and the New City: Migrants, Minorities, and Urban Transformations in Comparative Perspective*, red. M. Cross & R. Moore. Basingstoke, UK: Palgrave.
- Wacquant, L. 2008a. *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press. Dansk oversættelse: *Byens udstødte. En komparativ sociologi om avanceret marginalisering*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskabernes, 2013.
- Wacquant, L. 2008b. Ghettos and Anti-Ghettos: An Anatomy of the New Urban Poverty. *Thesis Eleven* 94 (August): 113–118. Dansk oversættelse: Ghettoer og anti-ghettoer: en diagnostik af den nye urbane fattigdom. *Praktiske Grunde* 2, 2008: 65-71.
- Wacquant, L. 2010. Designing Urban Seclusion in the Twenty-First Century. *Perspecta: The Yale Architectural Journal* 43: 165–178.
- Wacquant, L. In press. *Deadly Symbiosis: Race and the Rise of the Penal State*. Cambridge: Polity Press.
- Ward, D. 1989. *Poverty, Ethnicity, and the American City, 1840–1925*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Warner, S. B. Jr., & C. B. Burke. 1969. Cultural Change and the Ghetto. *Journal of Contemporary History* 4 (October): 173–187.
- Weber, M. 1978. *Economy and Society*, 2 vols., Berkeley and Los Angeles: University of California Press, [1918–1920]
- Western, J. 1981. *Outcast Cape Town*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wilson, W. J. 1987. *The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass, and Public Policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wilson, W. J. 1996. *When Work Disappears: The World of the New Urban Poor*. New York: Knopf.
- Wirth, L. 1928. *The Ghetto*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wilson, W. J. 1964. The Ghetto. In *On Cities and Social Life*, red. Albert J. Reiss Jr. Chicago: University of Chicago Press, [1956].
- Wright, G. 1991. *The Politics of Design in French Urban Colonialism*. Chicago: University of Chicago Press.
- Zaluar, A. & M. Alvito 1998. *Um século de favela*. Rio de Janeiro: Fundação Getúlio Vargas Editora.
- Zhou, M. 1992. *Chinatown: The Socioeconomic Potential of an Urban Enclave*. Philadelphia: Temple University Press.
- Zunz, O. 1986. *The Changing Face of Inequality: Urbanization, Urban Development, and Immigrants in Detroit, 1880–1920*. Chicago: University of Chicago Press.